

**Advies
Handboek
Openbare Ruimte**

Den Haag, oktober 2022

Voorall
Van Diemenstraat 196
2518 VH Den Haag
070 - 365 52 88
www.voorall.nl
info@voorall.nl
www.facebook.com/voorall
www.twitter.com/voorall

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Ontwerpprincipes.....	5
3.	Aandachtspunten bij bestaande richtlijnen.....	5
3.1	Handboek openbare ruimte: Integrale richtlijnen.....	5
3.2	Handboek openbare ruimte: Verharding	6
3.3	Handboek openbare ruimte: Verkeersvoorzieningen	7
3.5	Handboek openbare ruimte: Water, riolering en civieltechnische kunstwerken.....	10
3.6	Nieuwe richtlijnen.....	11
4.	Ten slotte.....	13
	Over Voorall.....	13
	Vragen?	13
5.	Bijlage 1 Detailtekeningen voor toegankelijke oplaadplaatsen.....	14

Voorall advies Handboek Openbare Ruimte

1. Inleiding

Het Handboek Openbare Ruimte van de gemeente Den Haag biedt richtlijnen voor ontwerp, uitvoering en beheer van de inrichting van de Haagse openbare ruimte. Een openbare ruimte die voldoet aan het Handboek Openbare Ruimte sluit beter aan bij de bedoeling van het gewenste gebruiksdoel.

Voorall, de belangenorganisatie voor Hagenaars met een beperking, ziet dat er bij de inrichting van de openbare ruimte al veelvuldig rekening wordt gehouden met gebruikers met een beperking, maar constateert ook dat op een aantal vlakken verbetering mogelijk en noodzakelijk is, om ervoor te zorgen dat iedereen, dus ook Hagenaars met een beperking, zelfstandig en op gelijkwaardige wijze gebruik kan maken van deze openbare ruimte. Om integrale toegankelijkheid te borgen in het proces van ontwerp, uitvoering en beheer is het nodig om dit op te nemen in het beleid en in de richtlijnen van de gemeente Den Haag.

Voorall heeft daarom op basis van het huidige handboek (versie 12 – 3 februari 2020) de richtlijnen tegen het licht gehouden en onderzocht of deze in voldoende mate bijdragen aan integrale toegankelijkheid.

In dit advies geven we eerst een aantal ontwerpprincipes weer die belangrijk zijn om de openbare ruimte toegankelijk in te richten. Vervolgens geven we een overzicht van aandachtspunten die volgens Voorall opgenomen dienen te worden in het Handboek, om integrale toegankelijkheid van de openbare ruimte te waarborgen.

Dit advies is tot stand gekomen in samenwerking met Koninklijke Visio Den Haag. We danken Koninklijke Visio voor haar inbreng.

2. Ontwerpprincipes

- Zorg voor logische en obstakelvrije looplijnen en een rechte oversteek.
- Pas bij het plaatsen van straatmeubilair zoning toe.
- Laat micromobiliteit (deelfietsen, -scooters, -bakfietsen e.d.) parkeren binnen parkeerzones.
- Zorg ervoor dat paden voor fietsers en voetgangers van elkaar gescheiden zijn en dat verkeersstromen zoveel mogelijk parallel lopen in plaats van kruisend.
- Zorg ervoor dat voetgangers kunnen zien en voelen wanneer ze op het rijgedeelte terecht komen door gebruik van kleurcontrast, verschil in textuur en hoogteverschillen.
- Maak gebruik van natuurlijke gidslijnen voor de oriëntatie van blinden en slechtzienden.
- Regel laden en lossen via de achterkant van de winkels. Zorgvuldig gekozen plaatsing van straatmeubilair voorkomt dat op de comfortzone wordt geladen of gelost.

3. Aandachtspunten bij bestaande richtlijnen

3.1 Handboek openbare ruimte: Integrale richtlijnen

Blindengeleidelijnen

Blindengeleidelijnen zijn nodig om blinde en slechtziende voetgangers te ondersteunen in de oriëntatie wanneer de oriëntatie door middel van natuurlijke gidslijnen niet mogelijk is. Daarnaast zijn er een aantal specifieke locatietypen waar een blindengeleidelijn nodig is. Dit zijn voetgangersoversteeklocaties langs een weg; pleinen/ruime openbare verharde gebieden, waar een natuurlijke gidslijn ontbreekt; trap of ander hoogteverschil; straatmeubilair speciaal ontworpen voor blinden en slechtzienden, zoals voelbare plattegronden; openbaar vervoer haltes en haltes voor de regiotaxi of taxibus; een aantal openbare gebouwen. Zie verder het 'Advies analyse knelpunten blindengeleidelijnen (mei 2021)' van Voorall. Bij de aanleg dienen altijd de meest recente 'ontwerp richtlijnen geleidelijnen' gevolgd te worden, die zijn opgesteld door PBTconsult.

3.2 Handboek openbare ruimte: Verharding

Puntobstakels

Voorgesteld wordt om de doorgangbreedte bij puntobstakels op 1,10m te brengen. Die maat geldt dan ook op tramhalten. Maar bij palen (voor verkeersborden of straatnamen) mag de breedte worden teruggebracht tot 0,90m.

Korte inritblokken (50cm)

Op dit type inritblok lopen rolstoelen met hun voorsteunen en scootmobielen vast. Dus alleen toepassen bij privéparkeerplekken, waar voetgangers niet oversteken. Bij inritten die ook door mensen met een beperking worden gebruikt altijd de brede (ca. 80cm) inritblokken toepassen. Bij inritconstructies ook alleen brede inritblokken toepassen.

Toegang tot openbare gebouwen, winkels e.d.

Bij toegangen dient de drempelhoogte maximaal 2cm te bedragen. Bij herinrichtingen zo mogelijk toestraten naar de toegangen van publiek toegankelijke locaties, zoals winkels.

Halfverharding (schelpen o.i.d.)

Maximale werkdiepte is nu 12 cm. Dit is teveel voor mensen met een rolstoel. De rolstoel loopt daarop vast. Dit geldt zowel voor schelpen als voor fijn grind. Stabilisering van halfverharding, direct na aanleg is noodzakelijk.

Verlaagde banden op straathoeken

Bij drukke verkeerswegen uit veiligheidsoverwegingen niet de gehele bocht verlagen maar alleen ter plaatse van de oversteken. Bij rustige woonstraten voorkeur om de totale bocht te verlagen. Belangrijk is dat er een hoogteverschil van 2cm blijft bestaan, zodat de overgang tussen stoep en rijbaan tastbaar is.

Tramhalten

Geleidelijk heeft ook op tram- en bushaltes een minimale obstakelvrije zone van 60 cm aan beide zijden.

Parkeren op trottoirniveau

De detaillering ontbreekt. In beginsel niet toepassen omdat uitstappen vanwege de schuine blokken aan de rijbaanzijde niet zonder gevaar is (verzwikken van voet) en voor mensen met een beperking bijna niet mogelijk is.

(Trottoir)band bij de overgang tussen trottoir en rijweg die toegepast is op Frederik Hendriklaan en de Vlaskamp niet toepassen. Uitsluitend toepassen het type dat ligt bij Reinkenstraat.

Trottoirband op de Vlaskamp

Trottoirband in de Reinkenstraat

Afritvoorziening/verlaagde band tussen 2 zijwegen

Bij winkel- en 30km/h straten waar voldoende laad- en losplaatsen ontbreken en bij lange straten zoals Noordeinde en Frederik Hendriklaan elke 100m een voorziening realiseren om met een rolstoel of scootmobiel van het trottoir de rijweg op te kunnen. Dit is noodzakelijk omdat het trottoir regelmatig wordt geblokkeerd voor bijvoorbeeld laden of lossen van goederen, omdat straathoeken soms geblokkeerd worden door geparkeerde auto's en omdat het trottoir soms geblokkeerd is door bijvoorbeeld een steiger of geparkeerde bakfiets. Scootmobielen en rolstoelen worden hierdoor ingesloten of moeten soms het hele trottoir (achteruit) terugrijden om verder te kunnen.

Rollagen

Rollagen op plaatsen waar voetgangers oversteken zodanig straten dat ook rolstoelen met kleine wieltjes gemakkelijk kunnen rollen over en niet blijven steken op de overgang van trottoir naar rijweg.

Grachtenprofiel langsparkeren

Voorkom dat personen gemakkelijk te water raken bij het verlaten van het voertuig. Dat geldt ook voor rolstoelen of kinderwagens.

GPA

De detaillering van een GPA (gehandicapten parkeerplaats algemeen) ontbreekt.

3.3 Handboek openbare ruimte: Verkeersvoorzieningen

Verkeerslichten

Het is wenselijk om de rateltikker (akoestische signalering) bij verkeerslichten te detailleren en te definiëren. Wanneer wordt akoestische signalering geplaatst en op welke wijze.

Bewegwijzering

Alternatieve bewegwijzering voor rolstoelroutes aangeven wanneer in de bewegwijzerde route een trap of te steile hellingbaan is opgenomen. Gebruik van driekantzuilen vermijden.

Verkeersborden

Deze zo plaatsen dat er minimaal 90 cm resteert bij een puntobstakel. Het bord tenminste op 2,20m hoogte bevestigen.

3.4 Handboek openbare ruimte: Objecten

Antiparkeerpaaltjes

Lage paal, bollen of pushpins (h < 60cm) nooit toepassen op plekken waar voetgangers lopen.

Bankjes meubilair

Zithoogte tussen de 45 en 55 cm. Banken altijd voorzien van rugleuningen en bij voorkeur voorzien van armleuningen. Plaatsen buiten de loopzone en op verharde ondergrond, zodat de bank ook bereikbaar is voor een rolstoelgebruiker. Naast de bank is opstelruimte voor rolstoel, scootmobiel of rollator nodig.

Bij mensen met een visuele beperking bestaat het gevaar dat zij met de taststok onder de bank tikken en daardoor niet in de gaten hebben dat er een bank op de looproute staat. Een gesloten, massieve bank is dan een oplossing. In de praktijk is dit vooral belangrijk wanneer een bank op een natuurlijke gidslijn (gevel, grasmat, rand van het trottoir) staat. Open banken die geplaatst zijn buiten een gidslijn leveren naar verwachting geen problemen op voor mensen die niet (goed) kunnen zien.

Van Alph Bench zonder rugleuning en zitrand niet opnemen in de bankenstudie.

Fietsbeugels

Fietsbeugels zo plaatsen dat er 1.5m vrije doorloop bij een gestalde fiets of brommer overblijft. Fietsnietjes niet los neerzetten, maar in zonering met bijvoorbeeld banken of vuilnisbakken plaatsen om uitdijning aan de zijkanten te voorkomen.

Hekwerken

Hekken dienen minimaal twee horizontale liggers te hebben, zodat zij tastbaar zijn voor mensen met een visuele beperking (zie foto). Onderzijde afbakening is nodig wanneer aan beide zijden van het hek geen tastbaar verschil in wegdek aanwezig is.

Bij toepassing van bajonethekken dient de doorgankelijkheid voor rolstoelen en scootmobielen gewaarborgd te zijn. Toepassen richtlijnen CROW.

Hekwerken als valbeveiliging niet solitair toepassen maar combineren met afrasteringsgaas.

Hekwerk met 2 horizontale liggers

Onveilige valbescherming

Hulp-, zorg- en blindegeleidehonden

Deze dieren bij algemene maatregel van Bestuur (APV) uitsluiten van plaatsen waar honden niet zijn toegestaan.

Losloopgebieden die als zodanig zijn aangegeven, afschermen met een (natuurlijke) afrastering. Niet afgeschermd fietspaden door losloopgebieden vermijden. Losloopgebieden niet combineren met picknicktafels, visplekken ed.

Oplaadplekken voor elektrische voertuigen

Oplaadplekken op alle openbaar toegankelijke parkeerterreinen dienen toegankelijk te zijn voor automobilisten in een rolstoel. Hiervoor ontbreekt een detailtekening. Zie bijlage 1 voor detailtekeningen. Bij toegankelijke laadplaatsen dienen ook de plaats van de stekkingang en de stekkerhoogte (90cm) op de laadpaal vastgelegd te worden. Bij alle oplaadplekken is het belangrijk ervoor te zorgen dat laadpalen zo zijn gepositioneerd dat er geen snoer over het trottoir ligt.

Reclamezuilen

De voeten van reclamezuilen en Mupi's massief aanpassen, zodat deze over de volle breedte tastbaar zijn voor mensen met een visuele beperking. Gebruik driekantzuilen vermijden.

Speelvoorzieningen

Speelvoorzieningen geschikt maken voor kinderen en (groot)ouders met een beperking: bereikbaar door verlaagde banden op de hoeken van trottoirs en parkeergelegenheid in de buurt. Zitplekken toegankelijk en bereikbaar met scootmobiel of rolstoel. Goede afscherming van echt gevaarlijke plekken als open water; omheining van het gehele spelterrein of een gedeelte daarvan; poorten die bezoekers zelf dicht kunnen doen als dat nodig is.

Het hoofdpad dient alle faciliteiten en 70% van de speelaanleidingen en speeltoestellen voor iedereen bereikbaar te maken. Het materiaal waarvan het hoofdpad gemaakt is moet voor bezoekers met wielen hard en vlak zijn en voor bezoekers met een visuele beperking goed zichtbaar en voelbaar.

Openbare verlichting

Voorkom lichthinder en inkijk in de lichtbron, zorg voor een afgeschermd amateur, streef naar egaliteit van verlichting. Voorkom grote overgangen in licht. Zorg voor licht op functionele plaatsen zoals kruispunten en zebrapaden.

Terrassen

Terrassen mogen niet leiden tot doorgankelijkheidsproblemen op trottoirs en dienen begrenst te zijn, zodat duidelijk is waar het terras begint en eindigt. Dit kan door begrenzing door massieve objecten, zoals bloembakken, windscherm etc. Meerdere terrassen naast elkaar dienen gezoneerd te worden geplaatst. Beloopbare trottoirbreedte tenminste 1.50meter.

Winkeluitstallingen

Uitstallingen van winkels mogen niet leiden tot doorgankelijkheidsproblemen op trottoirs. Maak in de bestrating duidelijk waar de uitstalgrens is. Beloopbare trottoirbreedte tenminste 1.50meter.

Parkeerautomaten

Het bedieningspaneel op een hoogte tussen 90 en 120 cm, zodat ook rolstoelgebruikers de automaat zelfstandig kunnen gebruiken. De automaat zo plaatsen dat het bij alle weersomstandigheden leesbaar is (dus ook bij fel zonlicht).

3.5 Handboek openbare ruimte: Water, riolering en civieltechnische kunstwerken

Bruggen

Bruggen en viaducten waar mensen gebruik van mogen maken dienen qua helling en breedten te voldoen aan de richtlijnen van het CROW.

Fonteinen

Fonteinen die in loopgebieden worden aangelegd dienen altijd herkenbaar en tastbaar te zijn voor mensen met een visuele beperking: de afbakening van de fontein is zichtbaar en voelbaar.

3.6 Nieuwe richtlijnen

Over de volgende onderwerpen heeft Voorall geen beschrijving in het Handboek Openbare Ruimte kunnen vinden. We adviseren om deze onderwerpen toe te voegen.

Trappen

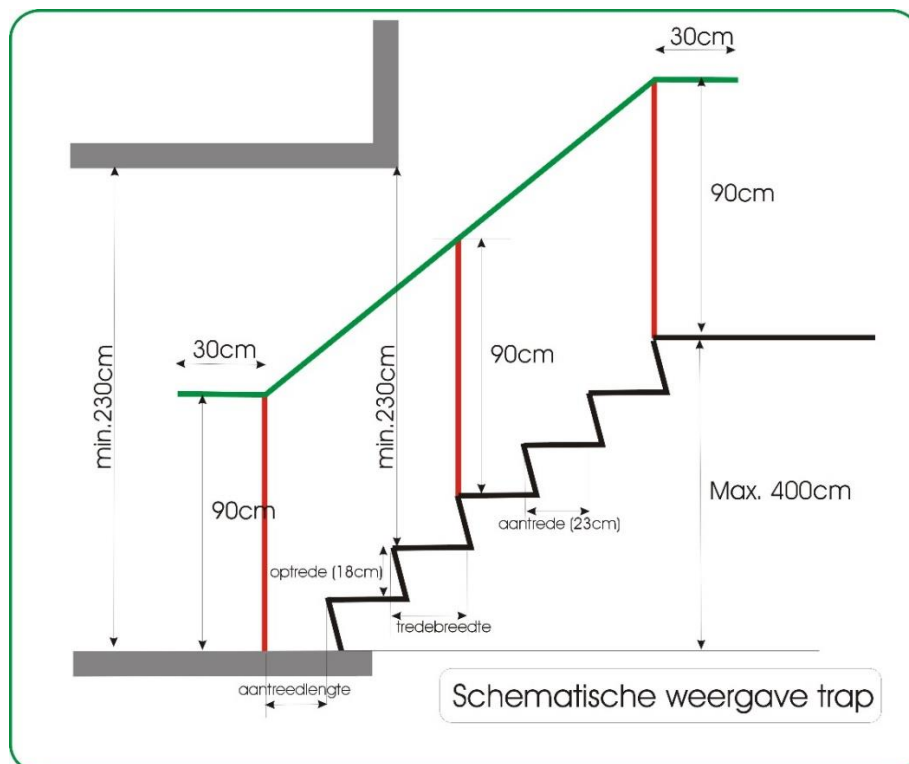
Deze dienen herkenbaar te zijn door een waarschuwingsmarkering over de volledige breedte bovenaan de trap.

Op de rand van de onderste en bovenste trede van elke trap, ten behoeve van slechtzienden contrastmarkeringen aanbrengen. Zorg bij functionele verlichting voor een minimaal contrastverschil van 30% en bij gevaarlijke situaties voor een contrastverschil van 60%. Een lichte kleur ten opzichte van een donkere achtergrondkleur heeft de beste contrastwerking.

Op alle tussentreden aan beide zijden contrast markeringen aanbrengen, tot 300mm vanaf elke leuning. Bij treebreedten tot 900mm deze overal over de volle breedte aanbrengen.

Trappen dienen te zijn voorzien van minimaal één leuning. Bij brede trappen is een middenleuning wenselijk. De leuning dient stevig te zijn uitgevoerd, door een hand gemakkelijk te kunnen worden omvat en over de volle lengte van de trap ononderbroken te zijn uitgevoerd.

De leuning bij elke trap aan onder- en bovenzijde verlengen tot plm. 300mm voorbij de laatste trede, dit laatste gedeelte plm. 300mm lang horizontaal omgezet, hoogte 900mm plus vloer. Breng de knikken in de leuning zodanig aan dat deze het begin en einde van de treden en rustplateaus volgt. Onderstaande tekening geeft dit weer.

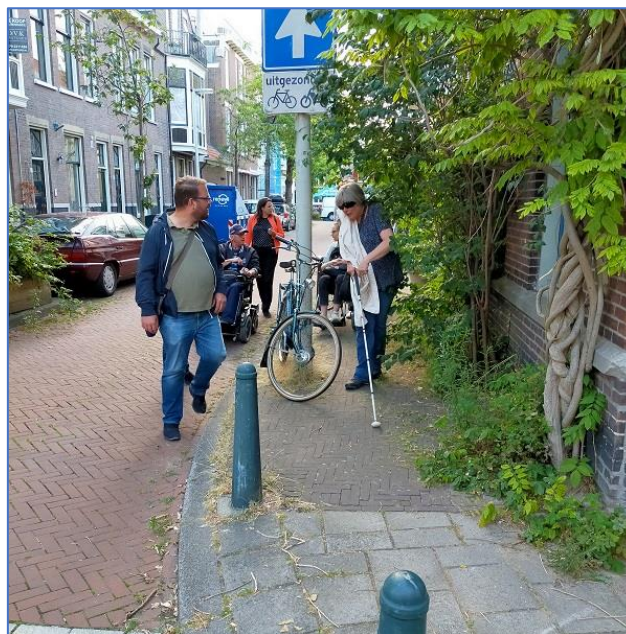
Schematische weergave trap

Verkeersdrempels

Gebruik alleen sinusvormige verkeersdrempels en vermijd het gebruik van trapeziumvormige drempels. Scootmobielrijders ondervinden veel fysieke hinder van de hellingen bij trapeziumvormige verkeersdrempels. Verkeersdrempels worden ook dikwijls gebruikt als oversteekplaats voor rolstoelrijders. De verkeersdrempel daarom niet aan de zijkanten wegstraten maar tegen de trottoirband aan straten.

Groenvoorzieningen.

Particulier groen, waaronder ook geveltuintjes, dienen zo te worden ingericht en te worden onderhouden dat het trottoir doorgankelijk blijft voor mensen met een beperking.

Slecht onderhouden geveltuin

Visplekken

Visplekken geschikt maken voor mensen met een beperking.

Voorstel voor inrichting van de visplek

Voetgangersroute langs water

In principe dient er een veilige voetgangersroute aan de niet-waterkant te zijn. Flaneren langs de waterkant is dan een secundaire route. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan moeten er aanvullende maatregelen worden genomen (hekken, leuning, opstaande kaderand, zitelement).

Daar waar sprake is van brede kades waar echt gelopen kan en/of moet worden langs het water is het noodzakelijk een buishekje aan te brengen.

Geleidelijn mag niet naar de kade (met open water) leiden. Bij een voetgangersoversteek met zebra / verkeersregelinstantie moet een geleidelijn worden aangelegd. Als die te dicht bij een kade komt, zal er een hekwerk moeten komen of een brugleuning moeten worden verlengd.

4. Ten slotte

Met dit advies wil Voorall een bijdrage leveren aan de richtlijnen in het Handboek Openbare Ruimte van de gemeente Den Haag, met als doel dat deze zodanig zijn opgesteld dat integrale toegankelijkheid in het ontwerp, de uitvoering en het beheer van de inrichting van de Haagse openbare ruimte gewaarborgd is.

Over Voorall

Voorall voor Hagenaars met een beperking

Voorall werkt voor mensen in Den Haag met een lichamelijke, verstandelijke of zintuiglijke beperking en/of een chronische ziekte. Voorall is adviseur voor het gehandicaptenbeleid van de gemeente Den Haag en fungeert als spreekbuis voor de achterban. Voorall adviseert gevraagd en ongevraagd de gemeente over haar beleid zodat Hagenaars met een beperking op een zelfstandige en gelijkwaardige wijze kunnen deelnemen aan de samenleving.

Zie voor meer informatie: www.voorall.nl

Vragen?

Voor eventuele vragen kunt u contact opnemen met Margreet Roemeling, projectcoördinator Voorall.

Email: margreetroemeling@voorall.nl of via 070 – 365 52 88.

5. Bijlage 1 Detailtekeningen voor toegankelijke oplaadplaatsen

1.	<p>Standaard haakspaarkeerven met</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1,5 m manoeuvreerruimte voor rolstoel • aparte oprit 	
2.	<p>Standaard langssparkeerven met</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1,5 m manoeuvreerruimte voor rolstoel • aparte oprit 	
3.	<p>Standaard langssparkeerven met</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1,5 m manoeuvreerruimte voor rolstoel • oprit die geen extra ruimte vraagt 	
4.	<p>Standaard langssparkeerven met</p> <ul style="list-style-type: none"> • zonder manoeuvreerruimte voor rolstoel • oprit die geen extra ruimte vraagt 	
5.	<p>Langssparkeerven op stoep</p> <ul style="list-style-type: none"> • zonder manoeuvreerruimte voor rolstoel • oprit die geen extra ruimte vraagt 	